

Kunst van Lezen - Bibliotheek op de basisschool

Basisdocument voor bibliotheken

Februari 2012

Woord vooraf

Op weg naar de Bibliotheek op school

In 2011 is binnen SIOB besloten om voor de openbare bibliotheek een dienst te ontwikkelen onder de noemer [de Bibliotheek op school](#). Op deze manier kan eenduidig geopereerd worden richting het basisonderwijs. Onderdelen van de aanpak die begin 2013 gereed is, zijn projecten die hun kracht voor het primair onderwijs al hebben laten zien. Hierbij gaat het om Bibliotheek op de basisschool van [Kunst van Lezen](#), Biebsearch jr en boek1boek. Kunst van Lezen (SIOB en Stichting Lezen) is betrokken bij de integratie en zal vanuit het oogpunt van leesbevordering een bindende adviesrol vervullen. Een deel van het geld voor het uitwerken van de aanpak komt vanuit het budget van Kunst van Lezen, dat door het ministerie van OCW voor de periode 2012-2015 ter beschikking is gesteld.

Kunst van Lezen heeft als bouwsteen voor deze geïntegreerde aanpak onderstaand basisdocument opgeleverd. Het document is niet volledig omdat sommige elementen (zoals bijvoorbeeld exploitatie) binnen Kunst van Lezen nog niet voldoende ontwikkeld waren. Inmiddels is de projectgroep 'de Bibliotheek op school' in januari 2012 van start gegaan met de geïntegreerde aanpak. Binnen tien verschillende deelprojecten wordt de geïntegreerde aanpak vormgegeven. De missende elementen uit het basisdocument van Kunst van Lezen zullen daarin uiteraard wel worden ingevuld. Vanuit SIOB zal in het voorjaar van 2012 gecommuniceerd worden over de diverse onderdelen van de aanpak en het bijbehorende tijdpad.

In deze toelichting wil ik van de gelegenheid gebruikmaken om Lea Kessels te bedanken voor drie jaar inzet om Kunst van Lezen - Bibliotheek op de basisschool van de grond te krijgen. Het is haar op 173 scholen gelukt, mede dankzij de inzet van velen binnen basisbibliotheken, PSO's en scholen. De vruchten van het vele werk liggen voor de sector klaar in de diverse brochures die Kunst van Lezen heeft laten schrijven. U komt ze veelvuldig tegen in het basisdocument.

Adriaan Langendonk, landelijk projectcoördinator Kunst van Lezen, februari 2012

Inhoud

Inleiding	3
1. Leesbevorderingsbeleid	6
1.1 Vier fases	
1.2 Netwerken	
1.2.1 Strategisch niveau	
1.2.2 Beleidsmatig niveau	
1.2.3 Uitvoerend niveau	
2. Personeel binnen de basisbibliotheek	11
2.1 Educatief specialist	
2.2 Leesconsulent	
2.3 Scholing	
3. Leesomgeving	13
3.1 De schoolbibliotheek	
3.2 Collectie	
4. Monitoren	15
4.1 De Monitor de Bibliotheek <i>op school</i>	
4.2 Meten van leengedrag	
4.3 Instructie nulmeting	
5. Financiën	18
6. Tot slot	19
7. Bijlagen (aparte documenten)	
<u>Bijlage 1 Advies collectieplan voor de Bibliotheek <i>op school</i></u>	
<u>Bijlage 2 Opzet en beheer van de schoolbibliotheek</u>	
<u>Bijlage 3 Totaaloverzicht Kunst van Lezen scholen</u>	
<u>Bijlage 4 Hbo-nascholingsmodule specialist Onderwijs bij de Bibliotheek <i>op school</i> plus functieprofiel</u>	
<u>Bijlage 5 Mbo-nascholingsmodule Leesconsulent bij de Bibliotheek <i>op school</i> plus functieprofiel</u>	
<u>Bijlage 6 Opleidings- en competentieschema leesbevordering</u>	
<u>Bijlage 7 Voorbeelden samenwerkingsovereenkomst en de randvoorwaarden Kunst van Lezen</u>	

Inleiding

Voor een groeiend aantal kinderen, jongeren en volwassenen is lezen geen vanzelfsprekende bezigheid meer. Het aantal bibliotheekleden neemt af en de bibliotheken lenen minder boeken uit. Veel openbare bibliotheken beraden zich op de vraag hoe zij in de toekomst een andere rol kunnen gaan vervullen. Een belangrijke mogelijkheid voor een toekomstbestendige rol voor bibliotheken is een nauwe samenwerking met basisscholen. Dit is mede van belang omdat er bij de verschillende overheden zorg is over het teruglopend taalniveau bij kinderen. Er is een duidelijke relatie tussen het lezen van boeken en het terugdringen van taalachterstanden en laaggeletterdheid. Hiermee heeft de bibliotheek voldoende munitie in handen om te overtuigen. Zie ook de brochures [Meer lezen, beter in taal](#) en [Meer voorlezen, beter in taal](#) die Sardes voor Kunst van Lezen heeft samengesteld.

Kunst van Lezen heeft op grond daarvan in 2008 het project Bibliotheek op de basisschool opgezet. In de volgende drie jaar is dit concept gefaseerd op 173 scholen in Nederland ingevoerd. Steeds onder regie van de lokale bibliotheken en in de loop van 2010 met ondersteuning van PSO's. Hieronder vindt u een overzicht van scholen en bibliotheken die participeren. Zie ook bijlage 1.

Bereik van Kunst van Lezen - Bibliotheek op de basisschool 2009-2011

Provincies	GR	FR	DR	OV	FL	GLD	UTR	NH	ZH	ZLD	NBR	LB	totaal
Basisbibliotheken	2	2	2	2	2	9	2	2	5	3	8	7	46
Scholen	6	12	8	5	16	20	16	8	20	12	24	26	173
Leerlingen	953	1.314	1.287	1.156	2.890	3.349	4.161	2.081	3.800	1.514	4.924	4.422	31.851

Specifieke ondersteunende brochures

Een Bibliotheek op de basisschool is een volwaardige schoolbibliotheek die geborgd is in het beleid van zowel openbare bibliotheek als basisschool. Deze aanpak wordt ondersteund door de lokale overheid en de bestuurslaag binnen het onderwijs. Onderzoeksbureau Oberon heeft in opdracht van Kunst van Lezen een landelijk overdraagbaar model opgesteld voor het realiseren van een schoolbibliotheek op basisscholen. Dit model wordt beschreven in de brochure [Bibliotheek op de basisschool - Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl](#). Het model bestaat uit een aantal keuzemenu's die als hulpmiddel kunnen dienen voor scholen en bibliotheken die plannen hebben om dergelijke schoolbibliotheek te realiseren. In de vervolgbrochure [schoolBiEB 's-Hertogenbosch](#) wordt door Oberon beschreven wat de schoolBiEB-formule inhoudt en hoe in 's-Hertogenbosch concreet wordt gewerkt aan de totstandkoming van schoolbibliotheek. Maar daarnaast dient de tekst ter inspiratie om op zoek te gaan naar elementen uit de formule die voor andere bibliotheken in andere gemeenten, met andere lokale omstandigheden, van waarde kunnen zijn. In de komende jaren krijgen alle Bossche basisscholen een schoolBiEB; dat betekent dat alle leerlingen op termijn een aantrekkelijke boekencollectie binnen handbereik hebben.

Elementen

Kunst van Lezen stimuleert structurele samenwerking m.b.t. leesbevordering tussen bibliotheken en basisscholen op basis van op elkaar afgestemd beleid. Dit beleid wordt op alle niveaus binnen beide organisaties gedragen.

Bibliotheek op de basisschool biedt:

1. Personele ondersteuning bij het samenstellen en vormgeven van een schoolbibliotheek
2. Financiële ondersteuning bij de aanschaf van een boekenmeubel
3. Personele ondersteuning bij het introduceren en uitvoeren van leesbevorderingsactiviteiten en het ontwikkelen van een schoolleesplan
4. Financiële en personele ondersteuning bij het invoeren van een uitleen- en leesvolgsysteem
5. Ondersteuning leesbevordering met promotionele acties
6. Scholing leescoördinatoren en opzetten leescoördinatorennetwerk
7. Scholing mbo+ voor uitvoerende bibliotheekmedewerkers
8. Scholing hbo+ voor specialisten jeugd/basisonderwijs

Bibliotheeken en basisscholen werken van oudsher veel samen om kinderen enthousiast te maken en te houden voor lezen. Lange tijd is deze samenwerking vanuit de bibliotheek vooral aanbodgericht geweest, zonder te onderzoeken of de programma's aansluiten bij de onderwijspraktijk. Het contact tussen school en bibliotheek is vaak gebaseerd op de persoonlijke relatie tussen de jeugdbibliothecaris en een enthousiaste leerkracht en niet op basis van onderliggend beleid. Bepalend voor een structurele aanpak is de betrokkenheid van de strategische laag. Directie en MT van de bibliotheek presenteren een visie aan wethouders en ambtenaren binnen de gemeente en directie, bovenschools management en schoolbesturen vanuit het lokaal onderwijs. Pas bij langdurige samenhangende inzet vanuit deze laag kan gesproken worden van structureel geborgd leesbevorderingsbeleid.

De praktijk op school

Leerkrachten laten ervaren dat leesbevordering geen extra tijd hoeft te kosten, maar geïntegreerd kan worden in de lessen, vereist kennis van het onderwijs bij bibliothecarissen. Specialist Educatie en Onderwijs gaan het gesprek aan op beleidsniveau en bouwen samen met de leescoördinator op school aan een duurzame en structurele relatie en gezamenlijk leesbevorderingsbeleid. Een belangrijke rol bij de uitvoering van dit beleid is weggelegd voor de leesconsulent, een deskundig bibliotheekmedewerker die op regelmatige basis (bij voorkeur wekelijks een dagdeel) in de school aanwezig is om het leesbevorderingswerk te ondersteunen en mee vorm te geven, en die daarnaast een cruciale rol speelt in de schoolbibliotheek.

Programma's in het verleden (Fantasia, Schoolbibliotheek 2000) hebben niet kunnen zorgen voor de structurele en duurzame relatie tussen school en bibliotheek. Voor een deel komt dat door het ontbreken van de inzet van bibliotheekpersoneel in de school, maar ook door het ontbreken van borging van het beleid op directieniveau, ondersteuning met middelen en tijd, waardoor uitvoerders al snel tegen hun grenzen aan lopen. Afspraken zijn te vrijblijvend, met een enthousiaste leerkracht alleen krijg je geen leesbevorderingsbeleid in de school.

In een andere programmalijn van Kunst van Lezen wordt aandacht gevraagd voor structurele netwerken, cruciaal om beleid geborgd te krijgen, maar ook om gezamenlijk beleid vast te stellen en voor te bereiden. Bibliotheekdirecties, wethouders en ambtenaren Cultuur en Onderwijs, scholenkoepels en schooldirecties spreken samen af hoe het leesbevorderingsbeleid moet worden uitgevoerd, waarbij zij zich inhoudelijk laten voeden door specialisten en er op toezien dat het beleid in alle geledingen vorm krijgt.

De opdracht die Kunst van Lezen (Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken) in 2008 van het ministerie van OCW kreeg is erop gericht dat de

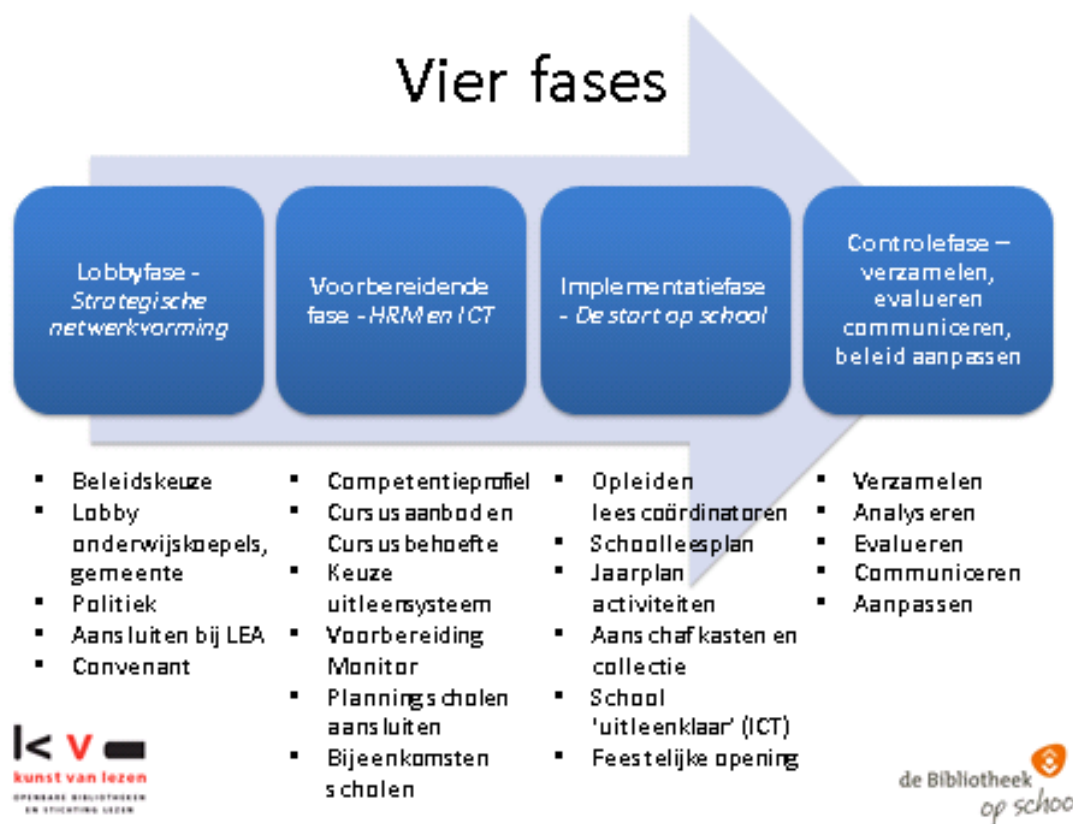
samenwerking tussen bibliotheken en basisscholen structureel wordt georganiseerd met als uitgangspunten:

1. Afspraken met de school over leesbevorderingsbeleid in doorgaande leeslijn
2. Goed opgeleid bibliotheekpersoneel als drijvende kracht
3. Aandacht voor leesomgeving; collectie op maat; aantrekkelijke presentatie
4. Effectmeting op lees- en leengedrag en taal/leesprestaties

1. Leesbevorderingsbeleid

De inhoudelijke deskundigheid van de bibliotheek is voor de school van onschatbare waarde om het leesplezier bij kinderen te verhogen en daarmee bij te dragen aan het taalniveau van kinderen. De programma's die de bibliotheek te bieden heeft moeten in de school in vruchtbare aarde vallen om optimaal effect te sorteren. Door voor een langere periode duidelijke en toetsbare afspraken te maken, doelen te stellen en de resultaten te monitoren krijgt de samenwerking een duurzaam en structureel karakter. Er is dus geen sprake meer van projecten, maar van langjarig beleid.

Daarvoor is samenwerking en afstemming nodig op alle niveaus: strategisch, beleids- en uitvoerend niveau. Zie ook de brochure [Werken aan netwerken. Een strategie voor bibliotheek en leesbevordering](#), Kunst van Lezen 2011.

1.1 Vier fases

Om samenwerking tussen bibliotheek en school een structureel en duurzaam karakter te geven is het van belang een aantal fasen te doorlopen (zie bovenstaand plaatje): In dit document gaan wij ervan uit dat fase 1 is doorlopen en de strategische beleidskeuze in de bibliotheek is gemaakt om de structurele en duurzame samenwerking met basisscholen aan te gaan. Daarom is hier vooral aandacht voor de aspecten die betrekking hebben op de beleids- en uitvoerende niveaus in de bibliotheek. Die bevinden zich vooral in fase 2, 3 en 4.

1.2 Netwerken

Leesbevorderingsbeleid pak je samen op. De samenwerkingspartners zijn die instellingen die zich met jeugd, lees- en taalontwikkeling bezighouden: onderwijs, bibliotheken, consultatiebureaus, voorschoolse instellingen, culturele instellingen en niet te vergeten de overheid. In lokale, regionale of provinciale samenwerkingsverbanden kan het onderwerp aan de orde komen en tot beleidsbeslissingen leiden. De bibliotheek heeft daarbij een initiërende rol.

1.2.1 Strategisch niveau

Voordat een goed en werkend uitvoerend leesbevorderingsnetwerk ontstaat, is het zaak te komen tot een strategisch en beleidsmatig leesbevorderingsnetwerk. Daarin nemen directies van bibliotheken het voortouw om partijen te binden aan leesbevordering door dit prominent op de agenda te zetten bij beleidsoverleggen zoals de Lokale Educatieve Agenda (LEA). Het doel is leesbevordering structureel te borgen in beleid van alle instellingen die participeren, ten einde kinderen meer te laten lezen. Binnen dit netwerk zal de bibliotheekdirectie zich positioneren als weerbaar cultureel ondernemer die - op basis van (inter)nationaal onderzoek - duidelijke keuzes maakt en deze keuzes actief en vertrouwenwekkend naar voren brengt bij de gemeente en de belangrijkste partners binnen de lokale gemeenschap. Het resultaat zou een overeenkomst moeten zijn tussen onderwijskoepels, gemeente en basisbibliotheek om te komen tot een langdurige structurele aanpak. (bron: notitie Aanpak Bibliotheek op school, SIOB, juni 2011).

Gemeente

Het vermogen om te kunnen lezen en schrijven is een basisrecht voor elk individu. Geletterdheid is een randvoorwaarde voor een gezonde, veerkrachtige, welvarende en duurzame samenleving waarin alle burgers actief deelnemen. (bron: www.lezenenschrijven.nl).

Gemeentes hebben er dus belang bij dat burgers beschikken over goede lees- en taalvaardigheden. Wethouders Cultuur en Onderwijs kunnen de samenwerking tussen de verschillende partners stimuleren en faciliteren. Zie ook de brochures: [Werken aan netwerken](#), [schoolBiEB 's-Hertogenbosch. Een BiEB op elke basisschool](#) en [Het plezier in lezen staat voorop](#).

Bibliotheek

De bibliotheek is de aangewezen partner om het voortouw te nemen en als trekker het onderwerp onder de aandacht te brengen. Maar daaraan voorafgaand is het van belang dat de bibliotheekdirectie een duidelijke keuze maakt om leesbevordering tot speerpunt van haar beleid te maken. Die fundamentele keuze is noodzakelijk om de organisatie in stelling te brengen voor deze taak. In de brochure [Werken aan netwerken](#) wordt gewezen op het belang van het uitdragen van de boodschap in de juiste gremia. De expertise en mogelijkheden van de bibliotheek moeten ook bij de bovenschoolse directie en wethouder Onderwijs bekend zijn. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een kant-en-klare [presentatie](#) op een usb-stick, die op ieder gewenst moment getoond kan worden.

School

Binnen het basisonderwijs is er veel aandacht voor basisvaardigheden, waarvan lezen misschien wel de allerbelangrijkste is. Taal- en leesachterstanden noodzaken scholen tot het maken van keuzes. De benadering vanuit leesplezier en vrij lezen is in het basisonderwijs niet de meest voor de hand liggende, maar kan de leesresultaten enorm doen toenemen. Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat vooral de aanwezigheid van een goede, professioneel gerunde schoolbibliotheek een van de beslissende factoren is. (Bovenschoolse) directies kunnen in gesprek met de bibliotheek afspraken maken over structurele en duurzame betrokkenheid bij leesbevorderingsbeleid in de scholen. Zie voor meer achtergrondinformatie brochure [Meer lezen, beter in taal](#) en bijbehorende [PowerPoint-presentatie](#).

1.2.2 Beleidsmatig niveau

Is er een overeenkomst (zie brochure [Bibliotheek op de basisschool - Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl](#)) tussen partijen dan kan de bibliotheek in overleg met beleidsmakers vanuit onderwijs en gemeente overgaan tot een deugdelijke aanpak die het beste resultaat oplevert volgens geformuleerde doelstellingen en in overeenstemming met beschikbare financiën. Er zal allereerst een vaststelling moeten komen van de startsituatie. Aan de hand van een beperkt aantal vragen wordt simpelweg vastgesteld welke beslissingen en keuzes gemaakt kunnen worden. Op basis hiervan kan een plan van aanpak worden ontwikkeld inclusief een daarbij behorende begroting. De specialist Educatie van de bibliotheek zal met het onderwijs en de betrokken gemeenteambtenaar het plan van aanpak vormgeven en de begroting opstellen. Dit wordt voorgelegd aan de strategische laag die de noodzakelijke goedkeuring organiseert en de beslissing tot uitvoering neemt. De educatief specialist dient goed beslagen ten ijs te komen om binnen

gemeente en vooral het onderwijs overtuigend over te komen. Een degelijke training daartoe is voorwaardelijk. De uitvoering van het plan van aanpak dient deugdelijk opgezet te worden met behulp van een uitvoerend netwerk. De tijd die nodig is voor implementatie dient ruim bemeeten te zijn. Een doorslaggevende factor is de organisatie van de uitvoering door de mensen vanuit bibliotheek en onderwijs. (bron: notitie Aanpak Bibliotheek op school, SIOB, juni 2011). Voor dit niveau heeft Kunst van Lezen door Cubiss een [netwerkcursus](#) laten ontwikkelen. Deze gaat niet alleen over het basisonderwijs maar is breder van opzet.

1.2.3. Uitvoerend niveau

Een voorwaarde voor een goede samenwerking tussen openbare bibliotheek en basisschool is dat er binnen de school een gemotiveerde leerkracht (leescoördinator) met een heldere taakstelling op dit terrein wordt aangesteld die intensief contact onderhoudt met de leesconsulent. Deze leescoördinator heeft de cursus [Open Boek](#) gevolgd. Voor een school die structureel aan leesbevordering wil werken is de leescoördinator onmisbaar. De leescoördinator vervult niet alleen uitvoerende taken op het gebied van leesbevordering, maar heeft ook taken rond planning en beleid. Zonder een leescoördinator blijft leesbevordering op scholen vaak steken op het niveau van leuke, maar incidentele activiteiten.

De landelijke gebieden in de provincies en kleine kernen hebben te maken met krimp, vergrijzing van de bevolking en afname van voorzieningen. Door samen te werken kunnen ook op kleine scholen digitale bibliotheekvoorzieningen een plek krijgen en kan een leescoördinator worden aangesteld.

Naast de leescoördinatoren zijn er leesconsulenten. Medewerkers die vanuit de bibliotheek aangesteld worden als leesconsulent kunnen een bibliotheek- of een onderwijsachtergrond hebben, maar een medewerker met een onderwijsachtergrond heeft de grootste meerwaarde heeft voor de schoolbibliotheek en geniet daarom de voorkeur. Als de schoolbibliotheek is opgezet en goed draait, wordt een duidelijke overlegstructuur vastgelegd, zodat de overleggen niet vrijblijvend zijn. (bron: notitie Aanpak Bibliotheek op school, SIOB, juni 2011).

Stappenplan aanpak

Om dit te bereiken moet men de volgende stappen zetten:

Stap 1 Het onderwijslandschap in kaart brengen

Maak een overzicht van het onderwijslandschap in je werkgebied. Wat is de relatie van de bibliotheek met de verschillende scholen?

- Abonnementen
- Groepsbezoeken
- Afname producten
- Deelnemen leesbevorderingsnetwerk (leescoördinatoren)
- Advies
- Collecties

Documenten:

- Quickscan voor onderwijslandschap, zie [Werken aan netwerken](#), pagina 28-29.
- De samenwerkingsovereenkomst en de randvoorwaarden Kunst van Lezen, zie bijlage 7. Deze voorbeelden worden ook vermeld in de brochure [Bibliotheek op de](#)

[basisschool – Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl](#), pagina 37-39.

Achtergrond:

- [Meer lezen, beter in taal](#)
- [PowerPoint presentatie](#) bij Meer lezen, beter in taal.

Stap 2 Werkplan maken (Biebsearch jr)

In de afspraken die met scholen worden gemaakt staan de volgende onderdelen centraal:

- De schoolbibliotheek: collectie en presentatie
- Doorgaande leeslijn en leesbevorderingsprojecten
- Voorbeeldgedrag en deskundigheidsbevordering

Stap 3 Uitvoering werkplan - in ontwikkeling door de Bibliotheek *op school*

Stap 4 Evalueren en monitoren, zie hoofdstuk 4

2. Personeel binnen de basisbibliotheek

Deze structurele samenwerking heeft de fysieke aanwezigheid van deskundig bibliotheekpersoneel in de school als uitgangspunt. De professionele ondersteuning vergroot het effect (zie: [Meer lezen, beter in taal](#)). Daarom is het van belang dat de kennis en vaardigheden van (meer) bibliotheekpersoneel moet aansluiten bij het nieuwe beleid. (zie: scholing)

2.1 Educatief specialist

De Openbare Bibliotheek en het basisonderwijs zijn natuurlijke samenwerkingspartners bij het bevorderen van leesplezier en leesbeleving als wapens in de strijd tegen taal- en leesachterstanden en laaggeletterdheid. Kinderen tussen 4 en 12 jaar zijn frequente bibliotheekbezoekers en de bibliotheek kan veel doen om scholen te ondersteunen bij het stimuleren van het lezen als basisvaardigheid. Iedere bibliotheekmedewerker dient zich bewust te zijn van haar/zijn rol t.a.v. de jeugdige bezoekers.

De rol van de educatief specialist voert verder. Deze specialist is in staat om als gelijkwaardige partner met de school in gesprek te gaan over leesbevordering en de rol die de bibliotheek kan spelen bij de uitvoering. Daarbij maakt de specialist gebruik van de kennis en vaardigheden zoals beschreven in de functieomschrijving:

Backofficemedewerker van de bibliotheek, gespecialiseerd in Onderwijs en Educatie. Leidinggevend aan leesconsulenten en gesprekspartner voor directies en leescoördinatoren. Stelt samen met de school het beleidsplan leesbevordering op en vertaalt dit naar het beleid binnen de bibliotheek. De specialist Onderwijs is samen met de leescoördinator verantwoordelijk voor het deugdelijk uitvoeren van de Monitor en het genereren van de nodige harde leengegevens.

2.2 Leesconsulent

Een belangrijke rol is weggelegd voor de leesconsulent, de verbindende schakel tussen bibliotheek en school. De leesconsulent ondersteunt leerkrachten en vrijwilligers binnen de basisschool bij de uitvoering van het lees- en taalbeleid door activiteiten te faciliteren en te ondersteunen. Dit gebeurt op basis van het leesplan dat door de leescoördinator in samenwerking met de specialist Onderwijs (backoffice bibliotheek) is opgesteld. De leesconsulent voert (project)werkzaamheden uit met het accent op leesbevordering en mediawijsheid in relatie tot leesbevordering. De leesconsulent draagt zorg voor de begeleiding van vrijwilligers. De leesconsulent maakt deel uit van een team en wordt functioneel en operationeel aangestuurd door de specialist Onderwijs uit de backoffice.

2.3 Scholing

- [Mbo-nascholingsmodule Leesconsulent bij de Bibliotheek op school](#)
- [Hbo-nascholingsmodule specialist Onderwijs bij de Bibliotheek op school](#)
- [Open Boek, opleiding voor leescoördinatoren](#)
- Cursus voor hulpouders

Website: www.leescoordinator.nl

Ondersteuning PSO's

De rol van de PSO ligt op het vlak van:

- Inhoudelijke ondersteuning
- Werkateliers voor specialisten en leesconsulenten

- Provinciale netwerken
- Intervisie organiseren
- Opleiding/trainingen organiseren
- Informatie doorgeven

Deze rol wordt nog nader uitgewerkt.

3. Leesomgeving

Leesomgeving, collectie en presentatie geven aan hoe leesbevordering in de school wordt gewaardeerd. De uitstraling van een mooi uitzijende schoolbibliotheek, aantrekkelijk gepresenteerde materialen, aandacht voor boeken en lezen in alle klaslokalen stimuleert kinderen, leerkrachten en ouders om die boeken ook daadwerkelijk te lezen en te gebruiken. Uit onderzoek blijkt dat er een direct verband bestaat tussen de omvang van de schoolbibliotheek en de aanwezigheid van een professionele bibliothecaris enerzijds en de leesresultaten van kinderen anderzijds. ([Meer lezen, beter in taal](#), pagina 17).

De belangrijkste ingrediënten van een goede schoolbibliotheek zijn dan ook:

1. fysieke aanwezigheid van een leesconsulent in combinatie met
2. een actuele, passende collectie van voldoende omvang en variatie
3. gepresenteerd in aantrekkelijke toegankelijke kasten

3.1 Schoolbibliotheek

Kunst van Lezen hanteert de volgende definitie voor een schoolbibliotheek:

Een schoolbibliotheek is een aantrekkelijk ingerichte ruimte, bij voorkeur op een centrale plek in de (brede) school, waar de boekencollectie en overige media worden gepresenteerd, zo veel mogelijk met frontale plaatsing. De schoolbibliotheek is bij voorkeur tijdens schooluren toegankelijk voor leerlingen, al dan niet onder begeleiding van volwassenen. In de schoolbibliotheek bevindt zich een cataloguscomputer waar ook de uitleningen op worden geregistreerd. Leerlingen en hun ouders kunnen bij voorkeur ook buiten schooltijden in de schoolbibliotheek terecht en mogen de boeken mee naar huis nemen. Zie ook: De Leesomgeving, Aidan Chambers.

3.2 Collectie

De schoolbibliotheek is de motor van de leesbevordering: leesbeleving en leesinteresse. Zonder goede (bij voorkeur centraal in de school geplaatste) boekencollecties ontbreekt de stimulans om te gaan lezen. Een goede collectie is voldoende omvangrijk, actueel, heeft veel variatie in genres en soorten, voldoende uitdaging voor de goede lezers en is passend voor de minder goede lezers. Op veel scholen staan verouderde collecties, die sanering behoeven. Een goed collectieplan met aandacht voor bovenstaande voorwaarden en een geoordeeld jaarlijks budget ligt ten grondslag aan het collectiebeleid. De bibliotheek heeft de kennis en ervaring om dit collectiebeleid mee vorm en inhoud te geven. Zie ook: [Bibliotheek op de basisschool - Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl](#) vanaf pagina 18.

In het kader van Bibliotheek op school stellen bibliotheken collectieplannen op voor schoolbibliotheeken, die zijn gebaseerd op het collectieplan uit Open Boek, dat door Kunst van Lezen wordt gehanteerd. Het kiezen van titels voor een schoolbibliotheek is deels maatwerk en vereist veel kennis van collectie, kennis die in veel bibliotheken aanwezig is. Het samenstellen van een actuele collectielijst voor een school kost echter veel tijd. Om bibliotheken hierin te ondersteunen wil Kunst van Lezen in samenwerking met Leesplein en een aantal deskundigen op het gebied van collectioneren voor schoolbibliotheeken een basislijst samenstellen. Daarbij wordt gebruikgemaakt van de indeling volgens de opvattingen uit de cursus Open Boek en de module Leesconsulent.

Leesplein.nl

Leesplein.nl kan geraadpleegd worden als het gaat om informatie over beschikbaarheid, geschiktheid en actualiteit wanneer de collectie moet worden uitgebreid. Kunst van Lezen werkt samen met www.leesplein.nl aan een opzet voor deze dienstverlening.

4. Monitoren

Wat is het effect van een goede, actuele en aantrekkelijke bibliotheek op school? Wat is de toegevoegde waarde van een deskundige leesconsulent van de bibliotheek? Gaan kinderen daadwerkelijk meer en beter lezen en hoe kan de bibliotheek de school ondersteunen bij het vormgeven van leesbevorderingsbeleid? Een antwoord op al deze vragen betekent ook onderbouwing van de samenwerking. Daarom heeft Kunst van Lezen een monitor door Thomas van Dalen Advies, Kinderboekenweb (Lea Kessels) en Sardes (Kees Broekhof) laten ontwikkelen, waarin naast de leesattitude van kinderen het beleid en de uitvoering daarvan in kaart gebracht worden. Deze monitor is in het najaar van 2011 op 75-100 scholen uitgezet en zal vanaf najaar 2012 beschikbaar zijn voor alle bibliotheken in het land.

4.1 De Monitor de Bibliotheek op school

Wat is de Pilot Monitor de Bibliotheek op school?

De Monitor de Bibliotheek *op school* is een digitale vragenlijst op internet voor leerlingen, leerkrachten en aangaande leesbevorderingsbeleid voor de leesconsulent/leescoördinator waarmee de meerwaarde van de schoolbibliotheek in kaart kan worden gebracht.

Waarvoor is de Monitor bedoeld?

De Monitor is bedoeld om zicht te krijgen op de effecten van de schoolbibliotheek op het leen- en leesgedrag van leerlingen, het leesbevorderende gedrag van leerkrachten en het beleid van de school en de (school)bibliotheek op het gebied van leesbevordering. De resultaten van de monitor tonen aan wat de opbrengst is van de samenwerking tussen school en bibliotheek. Deze resultaten vormen de basis van beslissingen over aanpassingen in beleid en activiteiten op het gebied van (vrij) lezen.

Uit welke onderdelen bestaat de Monitor?

De monitor bestaat uit drie vragenlijsten:

1. een vragenlijst voor leerlingen
2. een vragenlijst voor leerkrachten
3. een vragenlijst over beleid voor de leesconsulent en leescoördinator samen

Hoe werkt de Monitor?

Het is uiteindelijk de bedoeling dat de vragenlijsten in de Monitor een keer per jaar worden beantwoord door leerlingen, leerkrachten en door de bibliotheek. De verschillen in de antwoorden van opeenvolgende metingen laten zien of de samenwerking tussen de schoolbibliotheek en de school het gewenste effect heeft. Te zien is bijvoorbeeld of leerlingen meer gevarieerd zijn gaan lezen en of leerkrachten meer activiteiten met boeken zijn gaan uitvoeren in de klas. Als het goed is, bestaat er een verband tussen de antwoorden enerzijds en de afspraken die de school met de bibliotheek heeft gemaakt over activiteiten op groeps- en schoolniveau anderzijds. Doordat de resultaten per groep (en zelfs per leerling) zichtbaar zijn, kan in het overleg met het team besproken worden hoe gezamenlijk de activiteiten rond boeken en lezen nog gericht kunnen worden ingezet. Vanzelfsprekend is daarvoor meer dan een meting nodig. De eerste meting is een nulmeting, een startpunt. Daarna volgt jaarlijks een nieuwe meting, die verschillen met de vorige meting(en) laat zien en daarmee aanknopingspunten biedt voor beslissingen.

Document:

[PowerPoint-presentatie Meedoen aan de Monitor](#) voor leesconsulenten. Een presentatie voor bibliotheken om op scholen te tonen aan teams en directies volgt binnenkort.

4.2 Meten van leengedrag

Lidmaatschap en leengedrag van leerlingen kunnen door bibliotheken worden gemonitord. Om die gegevens uit het bibliotheekstelsel te halen moeten deze leerlingen in de ledenadministratie traceerbaar gemaakt worden. Dat begint met de vergelijking van de leerlinggegevens van de school met de ledenadministratie van de bibliotheek.

100% lidmaatschap

Eén van de uitgangspunten van Kunst van Lezen is dat alle leerlingen van de pilotscholen lid worden gemaakt van de bibliotheek. Hierover kan met de school een afspraak worden gemaakt bijvoorbeeld door in het schoolreglement te laten opnemen dat leerlingen automatisch lid zijn van de bibliotheek, tenzij er bezwaar wordt aangetekend. Deze afspraak bevestigt de structurele samenwerking en voorkomt discussie. De toeleiding naar de bibliotheek heeft wel extra begeleiding en voortdurende aandacht van leerkracht en leesconsulent. Daar waar filialen worden gesloten en bibliobussen worden opgeheven ontstaat natuurlijk een andere situatie, waarbij het niet als vanzelfsprekend meer kan worden geacht dat leerlingen de vestiging van de openbare bibliotheek bezoeken. De schoolbibliotheek kan daar de rol helemaal overnemen met bijvoorbeeld een bestelmogelijkheid. (zie [schoolBiEB 's-Hertogenbosch](#)).

Bnl werkt aan een systeem waarbij door middel van de unieke leerlingcode lidmaatschap en leengegevens uit de bibliotheken kunnen worden gegenereerd. De import van leerlinggegevens moet op schoolniveau gebeuren.

Metten in school

Om de uitleningen in de school in kaart te brengen is het noodzakelijk om een uitleensysteem te installeren. Als een school al met Educat werkt is het van belang om na te gaan of het goed is geïnstalleerd en de uitleningen worden geregistreerd. Zo niet, dan zal het opnieuw moeten worden geïnstalleerd. Het nieuwe schoolsysteem Educat-Wise is gekoppeld aan Bicac Wise en derhalve eenvoudiger om gegevens uit te halen.

Een uitleensysteem 'opdringen' werkt contraproductief, dus zoek naar andere oplossingen, bijvoorbeeld:

- Informatiebijeenkomst voor leerkrachten over Educat(Wise)
- Bibliotheek biedt aan om gegevens in te voeren
- Hulp van ouders, (maatschappelijke) stagiaires of tijdelijke krachten
- Uitleenregistratie alleen midden - en bovenbouw

Het is niet overal gelukt om scholen te overtuigen om een uitleensysteem te installeren. Vooral kleinere scholen vinden het erg veel gedoe om met een uitleensysteem te werken. De technische problemen waarvan in de verslagen veelvuldig gewag wordt gemaakt doen daar natuurlijk geen goed aan. Deze technische problemen zijn vaak niet of lastig oplosbaar. Voor een deel kan dit te maken hebben met de gedateerdheid van het systeem, hetgeen in de nieuwe release zal zijn opgelost. Maar dan kunnen weer problemen ontstaan met de oudere systemen op de scholen. Dit verdient zeker aandacht.

Het verzamelen van uitleencijfers in de school is niet overal eenduidig uitgevoerd, waardoor de verkregen cijfers onvoldoende beeld geven van wat kinderen lenen en lezen. Scholen hebben hierbij meer ondersteuning nodig vanuit de bibliotheek. Het verdient dan ook aanbeveling om bibliotheekmedewerkers (nog) beter te scholen in het gebruik en de provinciale helpdesks de probleemoplossingen te laten delen.

4.3 Instructie nulmeting

Voor het verzamelen van de leengegevens hebben de bibliotheken onderstaande instructie ontvangen:

- Het leengedrag van de leerlingen van de pilotscholen wordt tijdens het project twee keer gemeten aan het begin en aan het eind van het project.
- De leerlingen van de pilotscholen worden in het bibliotheeksysteem traceerbaar gemaakt en het aantal leerlingen dat op het eerste meetmoment lid is van de bibliotheek wordt genoteerd.
- Vervolgens worden de uitleencijfers van de afgelopen twaalf maanden van alle leerlingen die lid zijn genoteerd. Zo ook de nulleners.
- Wanneer de school over een uitleensysteem beschikt waarmee de uitleencijfers kunnen worden achterhaald, kunnen ook die gegevens worden ingevoerd.
- In de laatste kolom verschijnt dan het gemiddelde aantal boeken dat er per leerling (ongeacht wel of niet lid) is geleend. Uitleningen in de bibliotheek en op school worden hier bij elkaar opgeteld.
- Alle leerlingen worden (traceerbaar) lid gemaakt van de bibliotheek en ontvangen een pasje.
- In de school wordt een uitleensysteem (Educat-B of vergelijkbaar) ingevoerd, waarmee het leergedrag van leerlingen wordt vastgelegd.
- De meting wordt in aan het eind van het project herhaald.

5. Financiën

Gedurende vier jaar heeft Kunst van Lezen de deelnemende scholen via de participerende bibliotheken een bedrag van 10.000 euro per school per schooljaar betaald. De verdeling was als volgt:

- personeelskosten bibliotheek (70%)
- aanschaf boekenmeubel en inrichting schoolbibliotheek (20%)
- aanschaf uitleen/leesvolgsysteem (5%)
- promotionele ondersteuning (5%)

Dit was de werkwijze van de afgelopen vier jaar op de Kunst van Lezen scholen. Deze werkwijze wordt niet gecontinueerd.

De exploitatie van een Bibliotheek *op school* moet in het vervolg van de Bibliotheek *op school* worden uitgewerkt.

6. Tot slot

Zoals vermeld in de inleiding is dit document een bouwsteen voor de geïntegreerde aanpak van 'de Bibliotheek *op school*'.